

Översikter och meddelanden

Det danske valg og prognoserne

1. Valgets resultater

Ved det danske folketingsvalg den 8. september 1987 fik de fire borgerlige partier der udgør den såkaldte firkløverregering en samlet tilbagegang fra 42.8 til 38.5 procent af de afgivne stemmer. Denne tilbagegang var temmelig uventet. Opinionsmålingerne havde med en enkelt undtagelse ikke registreret den, og selv om dagbladene havde udtalt formodninger i mange retninger havde ingen af dem proklameret at et nederlag til regeringen ville blive valgets hovedresultat.

Danmark havde i en periode på næsten fire år siden folketingsvalget i januar 1984 oplevet en grad af parlamentarisk stabilitet som landet havde været ukendt med siden det gamle partisystems sammenbrud i december 1973. Denne stabilitet skyldtes at de radikale udgjorde et permanent støtteparti for regeringens økonomiske politik, en støtte der også betød et flertal efter at tre medlemmer af Fremskridtspartiet kort efter det forrige valg havde forladt deres gruppe. At de radikales støtte ikke gjaldt for en del udenrigspolitiske, miljøpolitiske, retspolitiske og socialpolitiske områder, havde regeringen lært at leve med, skønt det samme ikke kunne siges om for eksempel Danmarks NATO-partnere. Det spørgsmål der af både regering og opposition var gjort til valgets hovedspørgsmål var om denne spinkle flertalskoalition ville bestå efter valget, således at der kunne forventes endnu en årrække med parlamentarisk stabilitet.

Konsekvenserne af regeringens nederlag i retning af parlamentarisk uro viste sig da også øjeblikkelig. Efter pres fra de radikales leder Niels Helveg Petersen trådte statsminister Poul Schlüter tilbage formiddagen efter valget og gav plads for forhandlinger om dannelse af en ny regering. Anker Jørgensen forsøgte herunder at genoplive den koalition med SF og de radikale som var strandet i september 1982; men det mislykkedes og han trådte tilbage som formand for Socialdemokratiet. Schlüter vendte derpå tilbage med en rekonstrueret regering på basis af de samme fire partier og dette foranledigede den radikale leder til at forfatte et "frihedsbrev" hvormed han opsagde de radikales hidtidige rolle som støtteparti for regeringen. I det der blev beskrevet

som et "grumset" folketing ville flertallet blive afhængigt af støtte fra enten Fremskridtspartiet eller Socialdemokratiet, og i en sådan situation ønskede de radikale at være lige så frit stillet som disse to partier.

Hvad var årsagerne til regeringsnederlaget og de øvrige markante forskydninger ved valget? Det kan der endnu kun gives nogle foreløbige svar på eftersom den interviewundersøgelse der kan løfte sløret for vælgernes motiver endnu ikke er tilgængelig for analyser. Vi må altså nøjes med de oplysninger der foreligger til og med det officielle valgresultat. Tabel 1 viser dette valgresultat, målt i procent afgivne stemmer og i mandattal, sammenlignet med det foregående folketingsvalg den 10. januar 1984.

Regeringens nederlag skete ikke på bekostning af fremgang for den alternative regeringsmulighed, en S-SF regering støttet af Venstresocialisterne. Den socialistiske opposition gik tilbage med 0.5 procent og da VS som følge af spærrereglen på 2 procent gled ud af folketinget gik den også tilbage i parlamentarisk styrke med et enkelt mandat.

I stedet gik hovedgevinsten til to partier, Fremskridtspartiet og Fælles Kurs, der i visse henseender hører hjemme på hver sin fløj men som havde det tilfælles at de havde ført en populistisk valgkamp med tilbud om enkle og direkte løsninger, med angreb på det politiske "establishment" under ét, og med kritik af flygtningepolitikken og indvandrernes rettigheder. Fælles Kurs, der for første gang deltog i valget, ledes af formanden for sømændenes fagforbund Preben Møller Hansen, der lige som den øvrige del af partitoppen har en fortid inden for Danmarks kommunistiske parti.

Yderligere seks partier stillede op ved valget uden at opnå repræsentation. Tilsammen fik de 3.0 procent af stemmerne, og når VS's stemmer lægges til betyder det at 4.4 procent af stemmerne ikke blev repræsenteret – nok til 8 mandater hvis de havde været samlet på en enkelt partiliste.

2. Langtids- og korttidsfaktorer

Når man taler om regeringens nederlag må man være opmærksom på at tabeller af type som Tabel 1, der sammenligner to successive valg, kan forlede til at se valget

Tabel 1. Valgresultatet sammenlignet med 1984-valget.

	Pct. stemmer		Mandater	
	1987	1984	1987	1984
Konservative	20.8	23.4	38	42
Venstre	10.5	12.1	19	22
Centrum-Demokrater	4.8	4.6	9	8
Kristeligt Folkeparti	2.4	21.7	4	5
Regering ialt	38.4	42.8	70	77
Socialdemokratiet	29.3	31.6	54	56
SF	14.6	11.5	27	21
VS	1.4	2.7	0	5
Opposition ialt	45.3	45.8	81	82
Radikale	6.2	5.5	11	10
Fremskridtspartiet	4.8	3.6	9	6
Fælles Kurs	2.2	-	4	-
Uforpligtede ialt	13.2	9.2	24	16
Småpartier ialt	3.0	2.3	-	-
Ialt	100.0	100.0	175	175

Note. Færøerne og Grønland ikke vist.

i et for kort perspektiv. Tager man i stedet et gennemsnit af firkløverpartierne præstationer ved de fem folketingsvalg i perioden 1973-81 kommer man til et samlet styrkeniveau på 34 procent af de afgivne stemmer. Spørgsmålet er derfor snarere hvordan de bar sig ad med at få hele 43 procent i 1984. Det skyldtes i virkeligheden en helt ekstraordinær situation hvor den nyfødte borgerlige regeringskoalition kunne afslutte to års uafbrudte triumfer med at tirre Socialdemokratiet og Fremskridtspartiet til at stemme sit finanslovsforslag ned. En så gunstig udgangssituation for et valg kan man dårligt håbe på at befinde sig i to gange i træk. Hvis de korttidsfaktorer der skabte udsvinget i 1984 faldt væk kunne firkløverpartierne forvente at gå tilbage til en styrke i omegnen af de 36 procent, de fik i 1981. Det var den vælgerstyrke de havde da de overtog regeringsmagten i september 1982. At de godt to år senere skulle råde over et folketingsflertal sammen med de radikale var der den gang ikke mange der havde fantasi til at forestille sig.

Også for Fremskridtspartiet var 1984-valget ekstraordinært, når det ses i et længere tidsperspektiv. I perioden 1973-81 havde Fremskridtspartiet i gennemsnit næsten 13 procent af stemmerne omend det i 1981 efterhånden var nået ned på 9 procent. Men de 3.6 procent partiet fik i januar 1984 må ses som et resultat af at det på det tidspunkt var på randen af opløsning; som nævnt sivede tre kandidater ud af gruppen efter valget. En så

dårlig præstation kan på ingen måde betragtes som rettesnoren for styrken af højrepopulismen i den danske politiske kultur. Der er stadig ikke så få vælgere som anser det for en regerings vigtigste opgave at sørge for at der står en politibetjent på hvert gadehjørne og holder øje med alle der opfører sig mærkeligt.

Hvad de socialistiske partier angår har de ved mange af de sidste tyve års valg trukket tæt ved halvdelen af de afgivne stemmer. Under den stærkt opreklarede højredrejning i perioden 1979-84 lykkedes det efterhånden at reducere dem til 46 procent, men dermed blev de faktisk kun bragt ned til det gennemsnit de har for alle valg siden sidst i 1930'erne. Man kæmper her med en ualmindelig sejlvet tradition som de danske vælgere kun undtagelsesvis synes at fravige.

Dette gælder imidlertid ikke for den interne fordeling af stemmerne i den socialistiske blok. De sidste tyve år har budt på en temmelig støt forskydning af stemmer fra Socialdemokratiet til venstrefløjen. I 1980'erne har venstrefløjens stemmer samlet sig i SF der således har etableret sig som et af de fire store partier i det danske partisystem. Skiftet fra Socialdemokratiet til SF minder i høj grad om et generationsskifte, således at de generationer der for alvor begyndte at stemme til venstre for Socialdemokratiet efterhånden er nået op i 40-45 års alderen. Man kan derfor på forhånd regne med at over en fireårsperiode vil venstrefløjen stå til en fremgang på omkring et par procent og Socialdemokratiet til en til-

svarende tilbagegang. Som man ser kom denne regel til at holde stik også ved dette valg; endnu engang synes det at være mislykkedes for Socialdemokratiet at bryde langtidstendensen. Flugten af vælgere fra Socialdemokratiet til SF, og i særdeleshed de nye vælgers tendens til at foretrække SF fremfor Socialdemokratiet, er det strukturproblem som Socialdemokratiets nye leder Svend Auken i første række må forsøge at finde en løsning på.

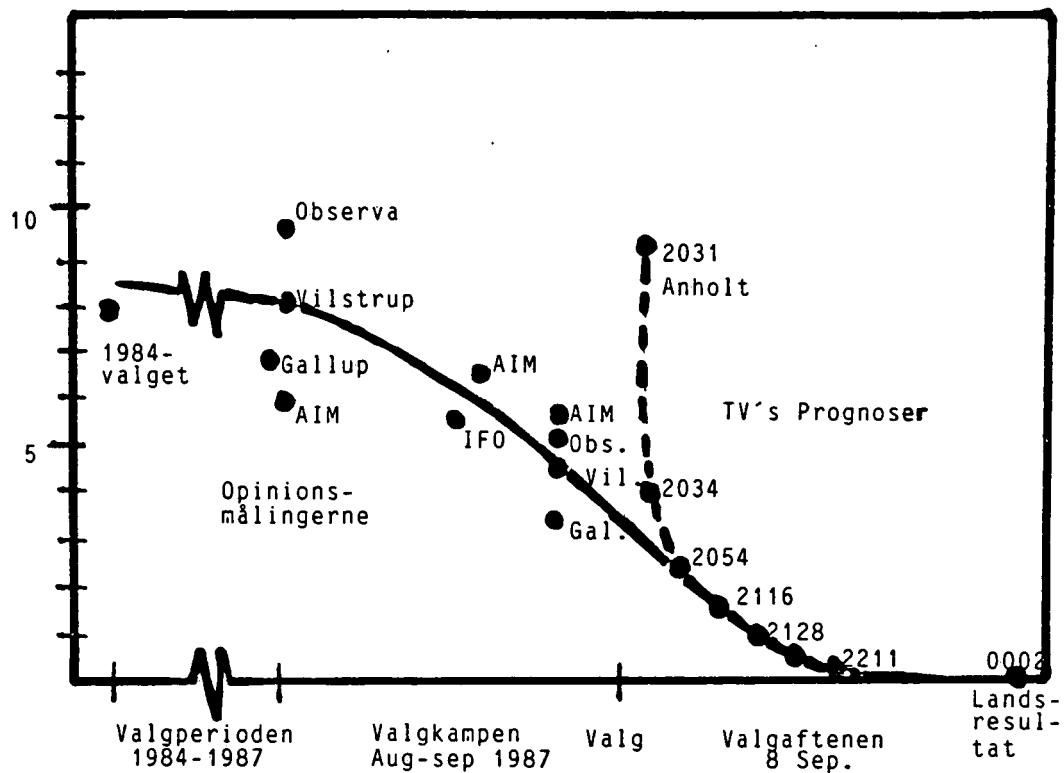
3. Opinionsmålinger og virkelighed

Hvis det er rigtigt at regeringen i sin femårige løbetid har levet af et ekstraordinært stort antal lånte stemmer, er det på sin plads at spørge hvorfor det ikke blev forudsagt af opinionsmålingerne under valgkampen at en del af disse stemmer var på vej til at blive trukket tilbage. Det så længe ud som om regeringen ville ride i land på en bølge af velvilje; men bølgen lagde sig igen få meter fra kysten.

Nu blev regeringens popularitet nok overdrevet af flere (borgerlige) aviser. Man må sondre mellem opinionsmålingerne selv og de redaktionelle kommentarer der ledsagede målingerne. Overskrifter af typen "Regeringen vinder valget" eller "Katastrofevalg for Anker J." ignorerer det faktum at en måling viser situationen på det tidspunkt hvor den foretages. Mange vælgere måtte uvægerlig få det indtryk at valget allerede var afgjort. Det er farligt fordi erfaringerne fra de seneste årtiers valg viser at mange vælgervandringer finder sted i de sidste dage før valget.

Bureauerne understreger ofte selv at deres målinger ikke er prognoser. Men når man går ind i valgkampen betragtes målingerne med den største selvfølgelighed som prognoser på valgresultatet. Derfor er det af betydning at give et indtryk af deres prognoseværdi, hvilket skitsen måske kan bidrage til.

Prognosefejl
1/2 Sum af pct.afvigelse

SKITSE AF VALGPROGNOSENS FORLØB

Y-aksen repræsenterer her afvigelsen fra valgresultatet. Denne afvigelse kan måles på flere, mere eller mindre sindrige måder. Den her valgte er statistisk primitiv men på den anden side let at forstå. For hvert af de ti partier der enten var i folketinget før valget eller som kom ind som følge af valget (dvs. inklusive både VS og Fælles Kurs) er afvigelsen beregnet i procent afgivne stemmer, jævnfør Tabel 1. Disse afvigelser er summeret op uden hensyn til fortegnet og summen er divideret med 2, da fremgang og tilbagegang jo opvejer hinanden hvis man ser bort fra de resterende småpartier. Resultatet svarer til den procentdel af de afgivne stemmer der skulle flyttes til et andet parti for at prognosen kom til at passe.

X-aksen er en tidslinje omend i stærkt forkortet perspektiv for de tidlige prognosers vedkommende. Til venstre er anført valgresultatet fra 1984 i dets egenskab af prognose for udfaldet af det nye valg. Forskydningen mellem de to valg er på knap 8 procent, hvilket er i underkanten af den forskydning mellem to successive valg der har kendetegnet perioden 1977-84. I perioden 1971-77 var forskydningerne derimod langt større.

Der forløber nu hele 3 år og 7 måneder på vores X-akse, og vi kommer frem til tiden omkring valgets udskrivelse. Fra denne periode foreligger der målinger fra de fire store bureauer: AIM, Gallup, Vilstrup og Observa. Disse målinger viser sig senere at afvige med mellem 7 og 10 procent fra valgresultatet. Som prognoser betragtet er de derfor ikke bedre end det gamle valg, og nogle af dem er endda væsentligt ringere. Men som allerede bemærket kan de udmærket tænkes at give et korrekt billede af styrkeforholdene på dette tidspunkt.

Længere til højre finder vi først to målinger som bureauerne AIM og IFO publicerede i ugen før valget; de afviger med omkring 6 procent fra valgresultatet. Derpå følger fire prognoser over hinanden, nemlig dem som bureauerne publicerede på valgmorgen. De afviger med mellem 3.7 og 5.4 procent fra valgresultatet. Gallups undersøgelse der omfattede over 2200 telefoniske svar kom nærmest, mens AIMs der kun omfattede 600 lå fjernest.

Man bemærker at der alt i alt sker en væsentlig forbedring af opinionsmålingernes prognoseværdi i løbet af valgkampen. Men man bemærker også at der er en grænse for hvor tæt de kommer på valgresultatet, selv når de tages så sent før valget som det er praktisk muligt. Det kan tilføjes at ved valget i 1984 forløb prognoseværdien af opinionsmålingerne på næsten samme måde som denne gang og nåede kort før valget ned på 3-4 procent. Vi må her ligge temmelig nær den teoretiske usikkerhed, og stort længere ned kommer bureauerne kun ved at benytte enorme stikprøver – eller ved at være usædvanlig heldige.

Det er vanskeligt at se hvad mere bureauerne i grunden kunne have gjort for at ramme valgresultatet. Deres egentlige begrænsning er at de små marginaler som ofte afgør regeringsdannelsen falder langt inden for denne usikkerhedsgrænse. I et partisystem som det danske kan de parlamentariske vilkår for den næste valgperiode i reglen ikke forudsiges før på selve valgaftenen, uanset hvor mange og hvor gode opinionsmålinger man disponerer over.

4. TV's prognoser

Til højre i skitsen er tvs prognoser på valgaftenen vist. Den første af dem gik over skærmen straks ved udsendelsens start kl. 21 og den var kommet ud af computeren seks minutter før. Den er allerede betydelig bedre end Gallups prognose fra aftenen før. Men forinden havde computeren afleveret nogle prognoser der udelukkende byggede på afstemningsresultatet fra den lille ø Anholt og et par andre små afstemningssteder. Disse prognoser blev ikke udsendt, og som det fremgår af skitsen var de heller ikke værd at opholde sig ved eftersom de rummede en afvigelse på helt op til 10 procent fra det endelige landsresultat. Det er altså ikke altid at det første delresultat viser hvordan det er gået i hele landet, selv om dette ofte hævdes, i det mindste i Danmark.

Prognosen kl. 20.54 indfangede regeringsnederlaget, ja overdrev det endda lidt ved at give regeringen en tilbagegang på 9 mandater. Derimod forudsagde den fejlagtigt en fremgang for Socialdemokratiet, ligesom den ikke spåede at Fælles Kurs ville komme i Folketinget. Disse mangler blev først rettet med prognosen kl. 21.28, og det er der en særlig forklaring på.

TV's prognose er konstrueret således at den opdeler landet i seks kredstyper. Delresultaterne indenfor hver kredstype skaleres op til at gælde for hele kredstypen og derpå foretages en sammenvejning til en landsprognose. Men så længe der mangler delresultater fra en kredstype antager computeren at denne kredstype opfører sig som gennemsnittet af de andre hvad angår fremgang og tilbagegang for hvert enkelt parti. Det gør hovedstadskredsene imidlertid sjældent, for ikke at sige aldrig. Indtil det første hovedstadsresultat fremkommer er landsprognosen derfor på gyngende grund. Ved denne lejlighed bragte det første afstemningsresultat fra hovedstaden bud om at Socialdemokratiet her havde haft et katastrofevalg. Efter hvad der berettes i Socialdemokratiets inderkreds ville Anker Jørgensen være trådt tilbage allerede på valgaftenen hvis denne oplysning havde foreligget på et tidligere tidspunkt af aftenen.

Prognosen kl. 21.28 der kun hvilede på 0.2 pct. optalte stemmer bragte afvigelsen ned på lidt over 1 procent, og endnu en halv time efter var afvigelsen bragt

ned på 0.5 procent. Først på dette tidspunkt var partier- nes styrke i vælgerbefolkningen i realiteten kendt og det skulle vare endnu en time før det samme kunne siges om folketingets sammensætning, eftersom Fælles Kurs i prognoserne mellem kl. 22.02 og 22.24 igen var gledet ned under spørregrænsen.

5. De sidste forskydninger.

Der er således noget af et misforhold mellem dem de forskellige typer af prognoser kan sige og det som mange gerne vil have dem til at sige. Hertil kommer at prognoser ikke altid bedømmes efter hvor godt de generelt set rammer, men efter om de rammer rigtigt på et enkelt, kritisk punkt. Opinionsmålingerne blev i dagene efter valget udsat for megen kritik fordi de ikke havde forudset regeringens nederlag. Bureauernes sidst publicerede målinger tydede på at regeringen omtrent havde fastholdt sin popularitet. Tre af bureauerne gav regeringspartierne 42 procent tilsammen og kun Vilstrup afveg herfra ved at give regeringen 39 procent.

Fejlen bliver endnu mere systematisk når man ser på de enkelte partier. Alle fire bureauer overvurderede de konservative. Alle fire overvurderede Venstre. Alle fire undervurderede Fremskridtspartiet. Tre af dem undervurderede Socialdemokratiet og kun ét af dem havde noteret Fælles Kurs med de 2 procent som giver adgang til folketinget.

Selv om bureauerne altså kun fejlede med 4-5 procent sammenlagt for alle partierne var det beklageligvis på et politisk meget vigtigt punkt de fejlede, nemlig med hensyn til regeringens tilbagegang på 4.3 procent. Den enkleste forklaring herpå er at bureauerne stort set havde vurderet situationen korrekt i weekenden før valget, men at nye forskydninger kom til i sidste øjeblik. Den alternative forklaring er at alle bureauerne ved et sært tilfælde havde fået den samme type fejl bygget ind i deres sidste stikprøve. Det er usandsynligt men kan ikke helt udelukkes, for endnu er skævhederne ved telefoninterviewing ikke fuldt opklaret.

Hvis den enkle forklaring samtidig er den rigtige må vi lede efter en politisk faktor der i sidste øjeblik har talt til fordel for netop Fremskridtspartiet og Fælles Kurs og til skade for netop de to store regeringspartier. Den eneste faktor der synes at svare til denne beskrivelse er flytninge- og indvandrerspørgsmålet. Men hvis det har været dette der har flyttet de sidste mandater må man også tage i betragtning at noget sådant næppe kunne lade sig gøre hvis der ikke også havde været tilløb til en mere generel protestholdning i vælgerbefolkningen.

Der var lighedspunkter mellem denne valgkamp og valgkampen i december 1973, der resulterede i Fremskridtspartiets første store succes. Den nuværende fir-

kløverregeringen blev lige som den borgerlige trekan- tregering i 1968-71 anklaget for ikke at have formået at føre en "fast borgerlig politik" - hvormed de fleste nok navnlig tænker på en reduktion af den offentlige sektor og en tilsvarende reduktion af skattetrykket. Den havde på mange punkter ført en politik der lignede den tilvan- te socialdemokratiske politik. Den havde flere gange, navnlig i efteråret 1986 med den såkaldte "kartoffel- kur", gennemført stramninger af forbruget. De negati- ve virkninger heraf på regeringens popularitet var mås- ke nok blevet kompenseret af den positive virkning af lønftalerne i foråret 1987 der medførte betydelige lønstigninger. Men den begejstring der havde båret re- geringen frem i perioden 1982-84 var der ikke længere. Politik var igen blevet til det virvar af krydsende hensyn og økonomiske kalkuler som er umuligt for menigmand at gennemskue. Det indtryk kan i de sidste dage af valg- kampen have dannet sig i hvert fald blandt nogle af re- geringens hidtidige vælgere - tilstrækkelig mange til at ændre balancen i det følsomme danske parlamentariske system.

Ole Borre

Politiska regioner. Kontinuitet och förändring i olika valsystem 1878-1920

1. Begreppet politisk region

Under senare år har arbeten på temat 'politiska regio- ner' blivit allt vanligare. De härrör i stor utsträckning från de skandinaviska länderna, vilka i denna kontext har kommit att framstå som föregångsländer.¹

Regionaliseringsproblematiken brukar hänföras till disciplinen politisk geografi, som emellertid är föremål för vissa gränsdragningskonflikter. En del forskare menar att politisk geografi och den angränsande disciplinen elektoral geografi utgör två från varandra skilda discipliner, medan andra anser att elektoral geografi skall betraktas som själva huvudkärnan inom den politiska geografien.²

Det ökade intresset för elektoral geografi beror till stor del på att statistiska valdata blivit tillgängliga i form av färdiga upparbetade valdataarkiv. Detta har i sin tur möjliggjort mera omfattande analyser av ekologisk-po- litisk karaktär genom att forskarna i allt större utsträck- ning kunnat använda sig av statistiska tekniker för att undersöka sambanden mellan väljarbeteende och olika strukturella variabler.

Vad är då en politisk region? Dess karaktärsmärken kan främst hänföras till politiska/sociologiska, dvs det är inte det geografiska området i sig som intresserar,